

ØRNERESERVAT

Rovfugleportrætter

FRANK WENZEL

Udgivet af ØRNERESERVATET

Frank Wenzel er født 1938 i Tyskland. Kom til Danmark vinter 1945 som flygtning. Som 14 årig lærte F. W. skovrider Vagn Holstein at kende. Holsteins videnskabelige undersøgelser af danske rovfugle inspirerede F. W. og gav ham et fagligt grundlag. Fik fotografuddannelse på Berlingske Tidende og debuterede med sin første udgivelse 1957 med »Musvågereden i skoven« fra Gyldendal, som blev til, medens F. W. var skoleelev, og publikationen blev brugt som undervisningsmateriale i 1957. Prof. Spärk, Naturfredningsrådet, engagerede F. W. til den første videnskabelige opgave med en fotografisk kortlægning af fuglereservaterne i Danmark. 1957 blev F. W. fast ansat som hovedfotograf på forlaget Munksgaard med den opgave at illustrere værket: Nordens fugle i farver. F. W. har siden udgivet en halv snes publikationer, hvoraf Musvågen, 1958 og ROVFUGLE I EUROPA fra 1978 er de mest kendte. I 1961 blev F. W. selvstændig og begyndte en filmproduktion for Statens Filmcentrals undervisningsafdeling og med danske og udenlandske tv-produktioner. F. W.'s dokumentarfilm har fået dansk og international anerkendelse, bl. a. under filmfestival 1966 med 1ste pris for bedste danske dokumentarfilm. F. W. fik udmærkelse i Edinburgh og ved europarådets bedømmelse af bedste dokumentarfilm. 1961 giftede F. W. sig med Irene og bosatte sig i Nordsjælland. 1976 flyttede familien til Nordjylland. 1979 møder F. W. Saudi Arabiens Kong Khaled i Geneve, hvor han sammen med sin datter Edith skænker kongen en jagtfalk. Bliver inviteret af kongen til fælles jagt i Saudi Arabiens ørken. Modtager senere donation af den nye Kong Fahd sammen med en officiel indbydelse. 1980 åbner Irene og Frank Wenzel ØRNERESERVATET, hvor publikum får adgang til at se ørnene i frie omgivelser. Reservatet går nye veje, her stifter man bekendtskab med de mest sky ørne, som kan iagttages på nært hold og under harmoniske og naturlige forhold.

ØRNERESERVAT

FRANK WENZEL

Havørn ved at lande på rytterens hånd.

Rovfugleportrætter

Indhold:

Ørnereservatet	Side 4
Forord	Side 6
Kongeørn (<i>Aquila chrysaetos</i>)	Side 11
Havørn (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	Side 16
Duehøg (<i>Accipiter gentilis</i>)	Side 21
Vandrefalk (<i>Falco peregrinus</i>)	Side 25
Myten om de forsvundne falke	Side 30
Jagtfalk (<i>Falco rusticolus</i>)	Side 39
Falkejagt	Side 43
De første rovfugle	Side 46

(Øverst)

Havørn ved at lande.

(Nederst)

Havørn dykker ned i vandet efter føde.

Ørnereservatets tilblivelse

Oplysning og fredning har på mange måder skabt gode betingelser for dyrelivet i naturen, men der er også kommet en stigende friluftaktivitet, som har medført en belastning, og man har ligefrem talt om en nedtrampning af naturen. Sjældne fugle er gjort til et samleobjekt i notesbogen, og netop denne moderne naturglæde er desværre ofte skyld i, at yngle- og trækfugle er skræmt bort fra deres tilholdssteder. Et eksempel var havørnen, som efter en lang årrække kom tilbage som ynglefugl til Danmark. Glæden over denne begivenhed fik imidlertid en tragisk afslutning. Skoven og bøgetræet, hvor ørnene havde bygget deres rede, blev overspændt med pigtrådsspærringer for at holde interesserede på afstand, men pigtråden var samtidig en dødsfælde for ørnene.

Denne triste historie om de vilde havørnes skæbne i Danmark, gav os idéen om et ørne-reservat, hvor alle naturinteresserede kunne se ørnene i de rette omgivelser, uden at skade og forstyrre deres adfærd. Denne tilsyneladende umulige opgave, at få nogle af verdens mest sky fugle til at acceptere publikum, lykkedes ved at etablere det rette miljø, bl.a. tilvejebringelse af høje udsigtstræer i det åbne landskab og ved at vinde ørnenes fortrolighed til kun at se reservatets gæster på bestemte steder og på faste tidspunkter. I forvejen havde vi et indgående kendskab til ørnene, hvoraf nogle havde været hos os i 25 år og yngede regelmæssigt. Det drejede sig således om at få ørnene til at acceptere ørnereservatets gæster. Situationen er jo den omvendte, at ørnene her flyver frit, mens de besøgende er indespærret på et fast område. Stedet tilhører altså ørnene, og de betragter bygningerne og området som deres naturlige territorium, hvor de yngler og føler sig trygge. Al føden får ørnene på reservatet bl. a. for at undgå, at de tager olieindsmurte fugle og forurenede fisk på stranden, men også for at berolige landmænd og jægere, som ellers kunne tro, at vildtet bliver taget af ørnene.

Foruden at alle interesserede kan stifte bekendtskab med ørnene og få en sjælden naturoplevelse, er følgende argumenter, som ØRNERESERVATET står for, værd at bemærke.

Alle besøgende får et instruktivt foredrag om rovfuglenes levevis med en præsentation af en usædvanlig billedsamling om skandinaviske arter.

På reservatet ser man ørnenes adfærd i helt frie omgivelser, og ørnenes aktiviteter er i fuldstændig harmoni med omgivelserne og upåvirket af reservatets gæster. Sædvanligvis er vilde fugle skræmte og urolige, når de bliver iagttaget.

Reservatet giver samtidig information om, hvordan rovfuglene mindst muligt bliver forstyrret, når man ser dem i naturen, og der fortælles om arternes levevis og adfærd, herunder oplyses om de yngleresultater, der er opnået på ØRNERESERVATET, hvor det er lykkedes at fotografere parringssituationer hos adskillige arter, og nogle af disse sjældne optagelser er vist i denne publikation.

Irene og Frank Wenzel.

Forord

Rovfuglene har igennem tiderne tiltrukket sig stor opmærksomhed. I historisk, kulturel og politisk henseende har de haft en ganske betydningsfuld position, men også i vore dage er søgelyset rettet mod rovfuglene.

I falkejagts storhedstid blev falke, ørne og høge beundret og betragtet med stor ærbødighed, og for den herskende klasse hørte disse fugle til et statussymbol. Det var ikke tilladt for menigmand at beskæftige sig med rovfugle, og det var forbundet med stor straf at ødelægge og dræbe rovfugle. Beskyttelsen af rovfuglene kan således føres tilbage til et historisk fænomen, som hørte sammen med den opblomstring, som falkejagten fik i Europa efter inspiration fra datidens østerlandske kulturer.

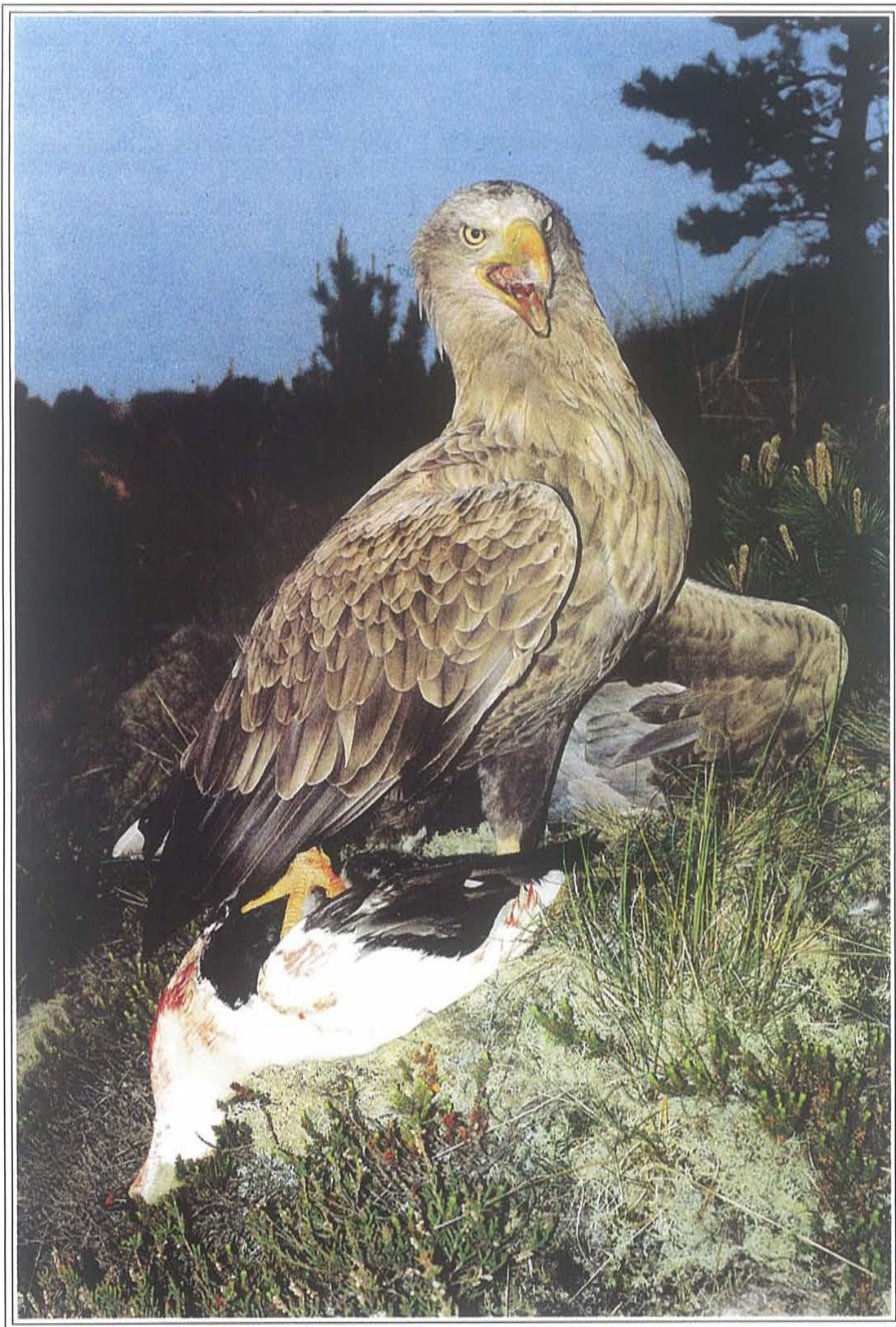
Senere, da skydevåbnene blev forbedret og kunne bruges til jagt, aftog interessen for falkejagten i Europa, og samtidig devalueredes rovfuglene, som ligefrem blev udsat for en rabiats forfølgelse. De var en konkurrent til jægerne og blev derfor betragtet som skadedyr, som skulle udryddes. Man havde jo før i tiden den opfattelse, at alt jagtbart vildt kun tilhørte mennesket.

Udryddelsen af rovfuglene blev ikke kun foretaget på herregårdene, hvor vildtet fik økonomisk betydning, men lige så galt gik det, da alle og enhver frit kunne erhverve sig jagtret. Den kunne nu købes af landmændene til en beskedent pris. Og det blev især for mange byboere en populær og yndet fritidsinteresse at gå på jagt. Hvis ikke jagtudbyttet var stort nok - fik rovfuglene automatisk skylden.

Den manglende oplysning og i mange tilfælde også overtro, at rovfuglene blot dræbte af ren og skær lyst, gjorde sit til, at udryddelsen fik de katastrofale følger for bestandene.

Først for en snes år siden voksede der en gradvis forståelse frem for at vise hensyn til naturen. Fordomme og ukendskab om rovfuglene blev efterhånden fortrængt af et mere oplyst syn, som gav en bedre forståelse for de virkelige sammenhænge om rovfuglenes betydning i det økologiske system.

Jægerne fik en mere positiv holdning, og de har ikke mindst ved en aktiv naturpleje befordret et rigere dyreliv, som også gav basis for flere byttedyr. Dette har ganske markant gavnet og forøget rovfuglebestandene igennem det seneste årti.

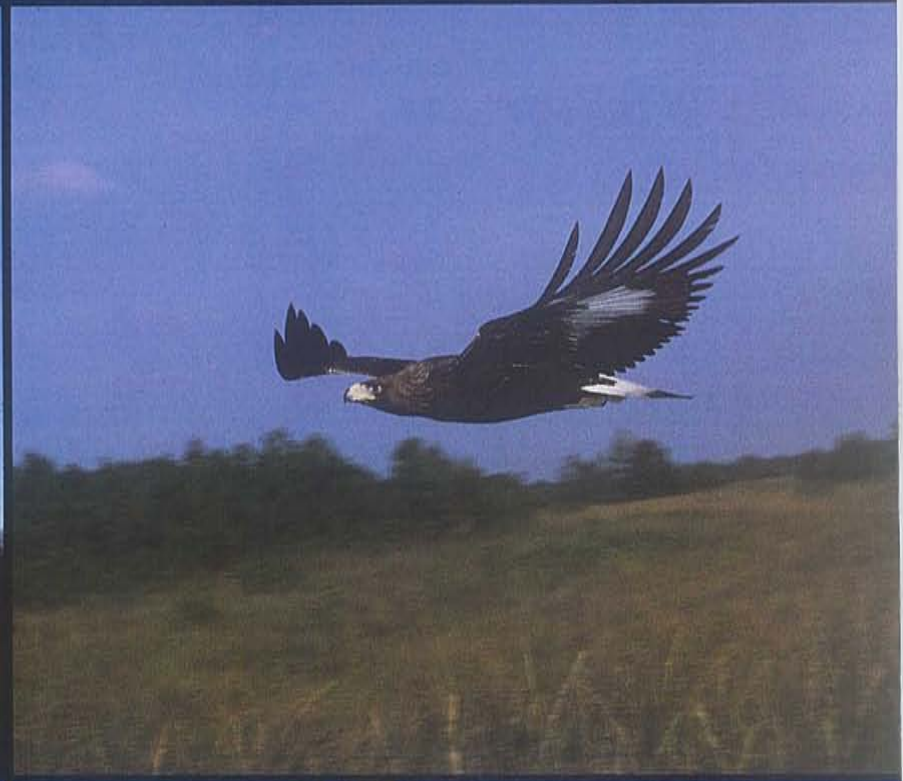

Tredsernes og halvfjerdsernes argumentation fra miljøaktivisterne om, at forureningen var skyld i rovfuglenes tilbagegang, har givet et misvisende billede. Rovfuglenes situation som følge af jagten og nedgangen i bestanden blev udnyttet i et forsøg på at vække interesse om miljösa-gerne, hvor specielt rovfuglenes placering i fødekæden var et udsøgt tema.

Rovfuglene har således foruden de historiske relationer været et centralt og følsomt objekt i hele den moderne debat om jagt og fredning, hvortil kommer, at rovfuglene er gjort til symboler og taget til indtægt af vor tids internationale miljøbevægelser.

Rovfuglene havde dog næppe tiltrukket sig så stor opmærksomhed, hvis ikke det var, fordi de havde en særlig kulturel samhørighed med fal-koneren, som igennem årtusinder har vist interesse for disse fugle og har givet dem den status, de har idag.

Kongeørnen

Udseende - størrelse

Kongeørnen har et varierende mørkt og lysebrunt udseende. De unge ørne kendes let på den helt hvide halerod med det mørke felt yderst på halen. Der er ligeledes hvide felter på vingerne, som er karakteristisk for ungedragten.

Kongeørnen bliver ynglemoden i 6-7 års alderen. På dette tidspunkt er ungedragten ved at blive udskiftet til den permanente dragt - forandringen fra unge til voksen sker i løbet af flere år, og fjerskiftningen kan i overgangsfasen variere meget. Ungerne er mørkest. Kongeørnen kendes igrøvrigt på de gyldne fjer, som meget dekorativt beklæder ørnenes baghoved og nakke.

Kongeørnens fangere (*foden*) er meget veludviklet og på størrelse med en voksen menneskehånd. Også klørerne er meget kraftige og kan være lige så lange som en finger. Kongeørnens ben er tæt beklædt med små fjer, som går helt ned til foden. Det giver et kraftigt indtryk, men der er også i virkeligheden tale om en rovfugl, der er betegnelsen storvildtjæger værdig.

Kongeørnen måler 90-100 cm fra næb til halepids - vingefanget kan for de største måle 2,5 meter. I flugten er vingerne mere spidse og halen længere i sammenligning med havørnen - vægten varierer betydeligt og er gennemgående ens for både havørn og kongeørn, fra ca. 4 kg til op mod en halv snes kilo.

Udbredelse - træk

Kongeørnen er vidt udbredt i Europa. Den lever især i de udstrakte bjergmassiver, således bl. a. Alperne, Pyrenæerne og Karpaterne, men findes også mange andre steder, således i større skove eller på helt åbne sletter, hvor der vokser enkelte træer, som er egnede til at bygge rede i og som tjener som hvileplads for ørnen. I Skandinavien findes den i hele Sverige, Norge og Finland. Den største koncentration er i det nordlige Skandinavien. Også i Skotland er bestanden rimeligt stor.

Kongeørnen kan betegnes som standfugl. De unge strejfer dog og kan

undertiden komme noget omkring navnlig i vintermånederne, hvor de ofte flyver mod syd, og kan på denne årstid bl. a. optræde i Danmark.

Levevis - jagtteknik

Kongeørnen er knyttet til bestemte biotoper, som går i arv i generationer. For at overleve behøver ørneparret et rigt og varieret dyreliv, som findes på stedet og let kan jages året rundt. Det besatte område er da i reglen omhyggeligt undersøgt, og ørnene hæger trofast om stedet, så længe de lever. - Den stationære levevis betyder, at ørnene er meget følsomme overfor menneskeskabt uro. Man skal ikke fejlagtigt tro, at kongeørnen er mindre sky, fordi den i nogle tilfælde bliver på stedet trods forstyrrelser. Det sker kun, fordi ørnen gør vold mod sin rette natur og har svært ved at kvitte de enemærker og redepladser, som har været benyttet i århundreder. En direkte opsøgende færdsel og interesse fra mennesker giver angst og stresssituationer, som vil ødelægge ørnenes æg og unger. Kongeørnen er afgjort en af de mest menneskesky arter, der overhovedet findes, og man skal ikke undervurdere kongeørnens sanser. Synet er enestående, og det er så godt som umuligt for mennesker at komme i nærheden af en erfaren ørn - kun hvis det er afkræftede eller sårede unger, er der undtagelser.

Kongeørnens jagtteknik er først og fremmest baseret på overraskelsesmomentet, d.v.s., at ørnen sidder stille på sin post, ofte på en fremskudt klippe højt oppe i fjeldet eller i et træ, hvorfra ørnen har udsyn over et åbent område. I nogle tilfælde kan kongeørnen også overraske et bytte, når den i lav eller moderat højde flyver over terrænet, hvor højdedrag eller bjergsider giver mulighed for uset at nærme sig et intetanende bytte. En højt flyvende ørn er aldrig på jagt. Når den stiger meget højt, er det for at orientere sig, eller det kan være noget, ørnen er mistænksom overfor. I godt vejr med fine vinde er der ofte tale om flyvelege, som er en yndet tidsbeskæftigelse for ørnen og samtidig har den nytte at holde ørnen i god form. Ethvert bytte vil søge dækning, hvis ørnen på forhånd er opdaget, og derfor er den højt flyvende ørn aldrig på jagt.

Kongeørnen jager vidt forskellige dyr og fugle. Mest almindelig er fjeldharer, ryper og lemminger, men der er næsten ikke noget, lige fra den mindste fugl til ungt hjortevildt, som kan føle sig sikker. Også rovdyr, ræve og ulve hører med til ørnenes bytte. I de tilfælde, hvor ørnen kaster sig over større rovdyr, griber den fat med den ene fod om dyrets ryg og er straks parat til at lange den anden fod frem mod byttets bid og kæber, så at det ikke er i stand til at forsvare sig. - Kongeørnen magter på denne måde langt større dyr end den selv. Rovfuglenes greb tager automatisk til i styrke, når byttet gør modstand, og for ørnens vedkommende er der tale

om et skruestiklignende jerngreb, som kan vare op til flere timer. Hvis ørnen er meget sulten, hvad der gerne er tilfældet, når den angriber større dyr, begynder den straks at sønderrive og partere byttet med sit næb. Ørnene og høgene bruger klørerne til at dræbe med, imens falkene bruger næbbet.

Det kan ofte være vanskeligt for kongeørnen at transportere større bytedyr til reden. For at spare på kræfterne vil ørnen helst bygge sin rede i et lavereliggende niveau, end hvor jagten foregår. Det er netop vidderne over trægrænsen, fjeldets højsletter og moser, som er det foretrukne jagtrevir. Herfra kan ørnen altid i let nedadgående glideflugt flyve til sin rede med sin nedlagte fangst.

Yngleforhold - adfærd

Kongeørneparret lever sammen for livstid, og dette stabile parforhold, som kendetegner ørnene, er nøje kædet sammen med fuglenes individuelle adfærdsmønstre.

Den ofte stærke personlighed præger gensidig ørneparret og udvikler et stærkt tillidsforhold mellem kønnene. Stabilitet er i det hele taget livsnødvendigt for ørnene, da de lever i meget barske omgivelser, hvor klimaet med den lange vinter i fjeldet kræver det yderste for at overleve. Snestorme og langvarig tåge i fjeldet kan betyde, at ørnene er afskåret fra at jage i ugevis.

Kongeørneparret begynder redebygning i januar og februar. Det er sædvanligvis hannen, der vælger stedet, og som står for byggearbejdet. Hunnen kan hjælpe lidt til, men det er nærmest symbolsk.

Kongeørnens rede bliver bygget i store træer, men lige så ofte på klippeafsatser, helst hvor der er overhæng, så at reden er beskyttet mod regn og vind samt for nedfaldende sten fra fjeldet.

Kuldet består næsten altid af to æg. Æggene er på størrelse med gåseæg og er grågule ofte med brunlige pletter. Rugetiden er som regel 42-43 døgn. Parret skiftes til at ruge.

Det er som regel kun den ene unge, der overlever i kuldet, hvilket skyldes den store forskel på 3-4 døgn, hvor ungerne bliver klækket. Den ældste vil bemægtige sig al føden og samtidig have en aggressiv adfærd overfor den yngste.

Det er alene hannen, der jaget byttet og bringer det til reden, og hunnen, som vogter og passer afkommet. Kongeørneungerne er tre måneder i reden, før de er flyvefærdige, og vokser endnu det meste af et år, før de har nået helt den samme størrelse som forældrene.

Havørnen

Udseende - størrelse

Havørnen kendes på sit gennemgående mørke udseende. Ungerne kan i de første år være særdeles mørke, helt over i det sorte. Havørnen er normalt ynglemoden i 6 års alderen. På dette tidspunkt har den fået sin endelige dragt, der er lidt lysere og med den typiske helt hvide hale. Udseendet kan variere en del i overgangsfasen, som strækker sig over 2-3 år, hvor ungedragten udskiftes.

Iøvrigt præges havørnens udseende af det store fremadrettede næb og de meget dybtliggende øjne, som selv blandt rovfugle giver et særligt vildt og barskt præg. - Havørnen er dog trods sin markante fremtoning ikke nær så stor en jæger og dræber som kongeørnen. Havørnen har et vingefang på 2,4 meter og er relativ let at kende selv på lang afstand. Vingerne er meget brede helt ud til spidsen, hvor de yderste svingfjer er spredt ud. Havørnen har også en kort og kileformet hale, der sammen med vingerens udseende er gode kendetegn.

På nært hold vil man se, at havørnens ben er nøgne og ikke tæt fjerbeklædte som kongeørnens ben. Vægten varierer meget fra de mindste hanner til de største hunner: 4-5 kg til 10 kg. Hidtil kendte vægtangivelser må nok tages med et forbehold, da de målte individer som regel er skudte eksemplarer, som ofte har været svage eller afkræftede og derfor er undervægtige. Det samme gælder de unge ørne, der generelt vejer mindre.

Udbredelse - træk

Havørnen er, som navnet siger, knyttet til vandet, og dens foretrukne tilholdssteder er kyststrækninger, floder, fjorde og store indlandssøer. Der er en beskedent bestand af havørne i Nordtyskland og Polen. I Sydeuropa ved de store floder er den mere talrig. Det samme gælder Nordnorge, hvor specielt det kraftige tidevand byder på idelle og rige fødekilder.

I Sverige og Finland er havørnebestanden trods ihærdige ophjælpningsforsøg og beskyttelse ikke i samme fremgang. Det kan skyldes fødebetingelserne, som måske ikke er helt så gunstige i Østersøen.

Levevis - jagtteknik

Yngleparrene er stort set standfugle, som opholder sig i nærheden af redebiotopen året rundt. Ungerne strejfer derimod, og der kan tales om direkte træk. Hvert år i vintermånederne opholder der sig adskillige unge havørne i Danmark. Ynglemodne havørne lever parvis. Da yngletiden starter meget tidligt på året med redebygning i januar, er parret faktisk forenet det meste af året. Unge ørne samles ofte i store flokke, og det er ikke ualmindeligt, at et halvt hundrede kan være sammen ved gode fangstpladser for fisk. Havørnen er først og fremmest en fiskejæger. Men også havfugle, især ænder og edderfugle bliver jaget. Ved denne jagtform benytter havørnen en udmattelsestaktik, idet den forfølger fuglen, når den dykker for at undslippe. Ørnen kan se dybt ned i vandet og er parat til at gribe byttet, når det bliver tvunget op til overfladen for at få luft. Man har eksempler på, at ørne har slået ned på sæler og på grund af byttets størrelse selv er trukket ned og druknet. - Det skyldes, at rovfuglen får krampe, når den griber fat med sine kløer for at dræbe. Ørnefoden og kløerne låser sig i realiteten fast og kan ikke straks slippe sit greb. Krampen bliver forstærket, når byttet er større og gør modstand. Hvis ørnen ikke er i stand til at lette fra vandet med en større fugl eller fisk, bruger den sine vinger som åre, og kan padle sig frem igennem vandet.

Yngleforhold - adfærd

Havørnen kan bygge enormt store reder op til adskillige meter i omkreds. Da parret er knyttet til det eengang valgte ynglested, bygges der i mange år på samme rede, og det er grunden til, at ørneboet bliver så stort. Det er især gamle, store fyrretræer, som havørnen foretrækker at bygge rede i. Men reden kan også være på stejle skråninger i fjeldet, og i nogle tilfælde på den flade jord. Reden bliver indvendig foret med itubidte gran- og nålekviste, og ørnen samler tørt græs og uldtotter fra får eller rener, som vil give et lunt underlag for æggene. Fåreulden, som findes i ørnens rede, er utvivlsomt årsag til rygtet om dens jagt på lam. Det er dog en myte. Hvis ørnen tager lam, er det udelukkende udstødte eller døde individer.

Duehøgen

Udseende - størrelse

Den unge og gamle duehøgs udseende er så vidt forskelligt, at det for mange er svært at forestille sig, at det er samme art. Når man derfor taler om duehøgens udseende, må man først gøre sig klart, om det er unger (eet års fugle) eller fugle, der har fået den permanente dragt efter den første fjerskiftning.

Generelt kan man sige, at duehøgen er let at kende, især på sin lange hale og korte vinger, hvorimod ungerne brunlige udseende ikke har megen lighed med den gamle duehøgs kontrastfyldte tegning. Ryggen er lysegrå og for hannens vedkommende kan der være tale om et blåligt skær. Hunnen er mere gråbrun, men er ligesom hannen hvid på bugen med tætte mørke tværstriber. Med alderen bliver de endnu lysere, og på afstand ser de helt hvide ud. Der er således en meget udtalt forskel på en ung og en gammel duehøg, og dertil kommer, at en ældre fugl får en tættere og kraftigere bygning, imens ungerne ser mere spinkle og slanke ud.

Udbredelse - træk

Alle steder, hvor der er skove eller spredt bevoksede arealer med mindre tætte skove, kan duehøgen træffes. Det er dog en vigtig betingelse, at der er rigeligt med fødeemner for høgen. Blandingskov med gamle bøge- og egetræer bliver gerne foretrukket. I Nordskandinavien er nåletræer og især fyrreskove det idelle tilholdssted for duehøgen.

Denne art er iøvrigt vidt udbredt fra det nordligste Skandinavien til tempererede og selv tropiske områder overalt i verden. Der er selvfølgelig forskellige geografiske racer, her vil jeg blot beskæftige mig med dem, der har relation til Skandinavien.

De nordskandinaviske duehøge er de største og lyseste. I Finland er der tale om en særskilt geografisk race *butoides*, som er udbredt mod øst i de nordrussiske skovregioner. Denne duehøg er karakteristisk på sine lidt mindre fødder (*fangere*), som forekommer påfaldende, da denne race ellers er stor og kraftig.

Butoides jager først og fremmest smådyr som lemminger, hvor den ikke

behøver så stort et greb som de duehøge, der især jager fuglevildt, og som lever i Sydsandinavien og Nordtyskland. I Sydeuropa er duehøgen gennemgående mindre og har et mørkere udseende.

De unge duehøge kan betegnes som delvis træk- og strejffugle. De skandinaviske unger flyver noget mod syd i efterårsmånederne. Derimod er de etablerede ynglepar ofte standfugle, der året rundt opholder sig i deres sædvanlige rede- og jagtrevir.

Levevis - jagtteknik

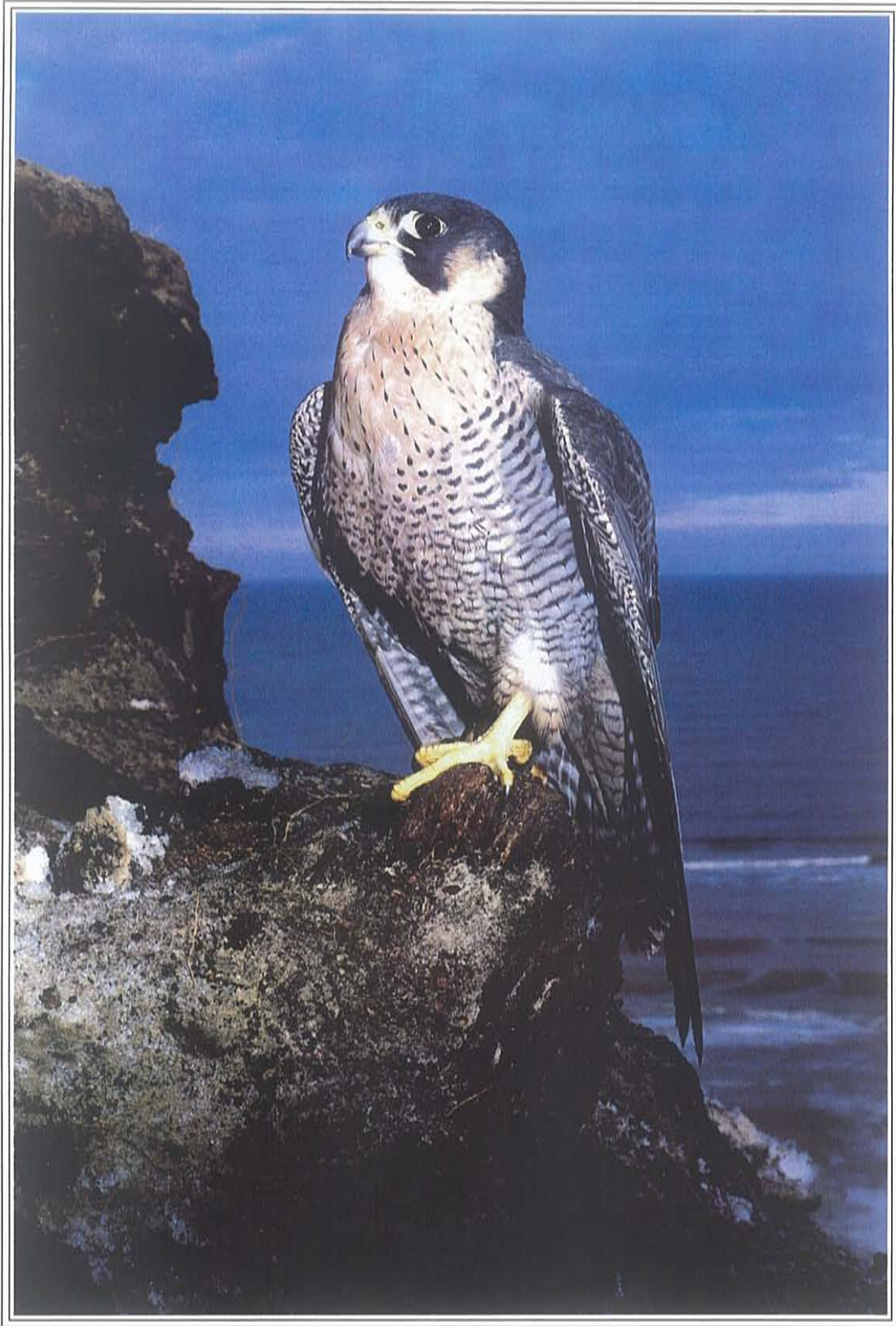
Duehøgen har en bygning og størrelse, som er velproportioneret. Arten har gode tilpasningsevner og er i stand til at jage byttedyr over et meget bredt spektrum - i virkeligheden er der ikke mange rovfugle, som er så hårdføre og jagtvirige som duehøgen. Den betænker sig ikke på at jage andre rovfugle - selv musvåger, spurvehøge og tårnfalke bliver fortrængt og ender ligefrem som bytte. Selv artsfæller kan indbyrdes dræbe hinanden i deres kamp for at dominere jagtrevieret.

Duehøgens jagtteknik går altid ud på at overrumple og indhente byttet i en kort og hurtig spurt. Høgen sidder gerne ubevægelig stille og skjult i trækronen og slår lynhurtigt til, når chancen er der, og når et bytte er indenfor rækkevidde. Duehøgens korte vinger og den lange hale er skabt til bratte sving og drejninger imellem træerne. Jagten er som regel overstået på få sekunder og har ofte kun en længde på få hundrede meter. Lige fra den mindste fugl og smådyr i musestørrelsen til tjur og velvoksne harer kan risikere at blive taget. Den ideelle byttestørrelse er skovduen, og det er også det mest foretrukne jagtmål.

I forhold til duehøgens størrelse er benene og fangerne meget store. Fodens greb med de lange kløer spænder over 10 cm. Ingen anden rovfuglearart bortset fra ørnene kan føle sig sikker for duehøgen. Det er helt oplagt, at duehøgen er en ivrig og stærk jæger, som i mange tilfælde vil fortrænge andre rovfuglearter. Dertil kommer, at duehøgen faktisk kan tilpasse sig alle steder, hvor der er skovbevoksede områder med en tilstrækkelig vildtmængde.

Yngleforhold - adfærd

I ynglemæssig henseende er duehøgen aktiv og mindst ligeså overlevelsesstærk, som når det gælder dens jagtegenskaber. Der er flere eksempler på, at duehøgehunnen har overlevet med sine æg og unger, selv om han-

nen er forsvundet. Man har i sådanne situationer set, at enlige hanner har overtaget forsørgerrollen for den hun, der har mistet sin mage. Duehøgehannen er fra yngletidens begyndelse tidlig i februar, til ungerne som voksne har forladt reden i juli, stærkt optaget af at skaffe føden. Det er klart, at hannen på denne måde er i en risikofyldt situation, i modsætning til hunnen, som tager sig af yngelplejen, og som kun opholder sig ved reden. Naturen har således sørget for, at et kuld duehøgeunger kan overleve ved, at en overskudshan kan indtræde som partner.

Det er mest hannen, der bygger rede, og byggelysten er som regel meget stærk. Man har set store reder op imod 2 meter i tværmål og højde. I sådanne tilfælde er det reder, der har været benyttet i en længere årrække, og som der er bygget på hvert år.

Duehøgeparret har ofte 2-3 andre reder, der skiftevis benyttes. De befinder sig altid inden for en afstand på 100-500 meter fra hinanden.

Duehøgen lægger et kuld på 3-5 æg, der er på størrelse med et hønseæg og har en smuk lyseblå farve. - Reden er indvendig beklædt med friske grankviste. Ungerne er lige så snart de er kommet ud af æggene meget aktive, og man kan ligefrem se på de spæde ungers livskraftige og ivrige væremåde, at de er i stand til at overleve, selv i ugunstige situationer. Duehøgeungerne er flyvefærdige, når de er 40-45 dage gamle.

Vandrefalken

Udseende - størrelse

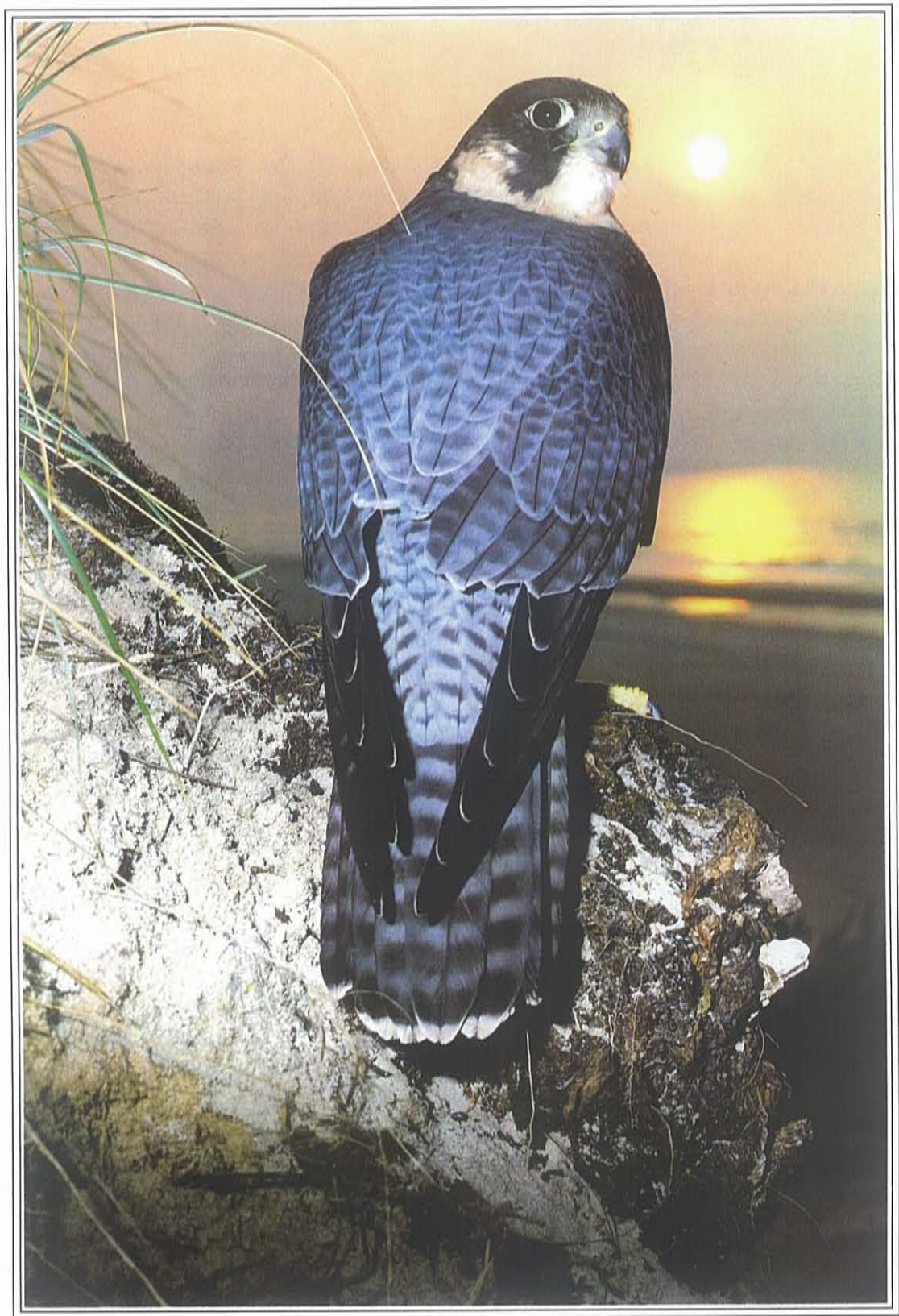
Vandrefalkens udseende som ung og gammel er vidt forskelligt, og ukundige vil ofte tro, at der er tale om forskellige arter. Først når ungen er 18 mdr. gammel, har den efter fældningen fået sin endelige dragt. Bugen er lys med mørke pletter og tværbånd. Ryggen er grå eller lyseblå med mørke, skællignende aftegninger. Hannen er oftest den lyseste og kan være helt hvid på bugen, kun med små enkelte pletter. Det mørke hoved med det tydelige mørke bånd ned over kinden, som har fået betegnelsen »skægstripen«, er blevet vandrefalkens kendetegn. Denne markante aftegning på vandrefalkens hoved kan ses på lang afstand og er særlig tydelig hos de gamle falke med den mere kontrastrige dragt. Ungerne er mere ensartet brune både på bugen og ryggen. Skægbåndet kan også ses hos de unge fugle.

Vandrefalkens størrelse varierer fra ca. 40 til 60 cm fra næb til hale-spids, og vingefanget er for de største ca. 100 cm. - Hannen er betydelig mindre. De mindste er kun halvt så store som hunnen. Vægten går fra 600-1200 gram på de nordeuropæiske falke. Den sibiriske og nordamerikanske pearl hører til de største vandrefalke i verden med en vægt på 1400 gram til 17-1800 gram.

Udbredelse - træk

Vandrefalken findes udbredt over hele jorden. Der er tale om geografiske racer fra syd til nord fordelt på en halv snes hovedracer. I Skandinavien og Nordtyskland er det peregrinus-germanicus, hvortil også den engelske og skotske vandrefalk hører. I Sydeuropa er det en lidt mindre race *brocai*, som dominerer. I Nordafrika findes en tæt beslægtet vandrefalk *pelegri-nuides*, berberfalken, som den også kaldes. - Fra Finland mod øst i Sibirien er det *caldius*, som er lysere og større end den nordeuropæiske. I Grønland er det *anatum* og *tundrinus*, der forekommer, men denne race har sin hovedudbredelse i Canada og Nordamerika. *Pearlfalken*, som er den største falk, forekommer på den langstrakte ørække Aleuterne. På den sydlige halvkugle findes yderligere et antal racer.

Som det fremgår, er vandrefalken kosmopolit. Det er en art, som har

tilpasset sig i vidtforskellige geografiske områder, lige fra arktiske til tropiske regioner med markante klimatiske yderpunkter. Vandrefalken kan således karakteriseres som meget overlevelsesstærk med fremragende tilpasningsevner. I visse begrænsede landområder er det anført, at miljøfaktorer er skyld i, at vandrefalken er forsvundet (noget entydig). Vandrefalkens trækforhold er meget varierende. Nogle racer er standfugle. Det gælder bl. a. de britiske og sydeuropæiske. Skandinaviske og nordtyske er delvis trækfugle. De nordamerikanske racer, herunder de grønlandske vandrefalke *anatum* og *tundrius*, hører til de fugle, der har de længste trækruter i verden. Således flyver de fra det nordlige Grønland og Canada til det sydlige Mexico, som er stedet, hvor den overvintrer.

Levevis - jagtteknik

Vandrefalken hører først og fremmest til i det åbne land, hvor den uhindret og målbevidst kan forfølge sit bytte. Strandenge og udstrakte moser og sletter er et foretrukket jagtrevir. Det gælder også højfjeldet, hvor store vidder med sletter og moser ligger udstrakt over trægrænsen. Selv i storbyens skyskrabere har vandrefalken vundet indpas, bl. a. som følge af ud-sætning. Her har vandrefalken gode fødemuligheder blandt byens store dueflokke.

Vandrefalken er en eminent jæger og er afgjort den bedste flyver blandt rovfuglene. Den er udholdende og kan indhente et bytte, som har et forspring på over 2000 meter. Vandrefalken behøver altså ikke at bruge overraskelsesmomentet for at få ram på et bytte. Den kan roligt satse på sin overlegne flyveudholdenhed. Som en fuldblodshest kan farten presses op på lange distancer.

Vandrefalken tager som regel sit bytte i luften, og den tager vidt forskellige arter. Ænder, kragefugle og ryper, men især duer er eftertragtede. Men den jager naturligvis mange flere arter, og byttedyrets art er selvfølgelig betinget af, hvor vandrefalken lever.

Jagten tilpasses de forskellige byttedyr. Blandt andet har man set, at en ung vandrefalkehan er steget fredeligt tilvejs i cirkler sammen med svaler, og har så i et givet øjeblik angrebet de intetanende svaler, som ikke var forberedt. Vandrefalken er mest berømt for sin jagt, når den med sammenfoldede vinger styrter ned igennem luften. Her opnår falken en meget stor hastighed, der antages at være over 300 km/t. Vandrefalken kan utvivlsomt henregnes til de hurtigste fugle, som findes. Vandrefalken har så stor hastighed under sin jagt, at selv andre hurtige fugle, som bl. a. krikænder, bliver indhentet med største lethed. Alene ved sammenstødet dræber falken byttet med det fremadbøjede brystben, der ligefrem

kan spalte byttet i to dele. Samtidig benytter vandrefalken de fremadrettede bagkløer som dolke, der jages i byttets sider.

Yngleforhold - adfærd

Vandrefalkens rede findes på fjeldhylder eller på høje skråninger og skrænter, hvor der er afsatser, og man har også fundet dens rede direkte på jorden på en tue som forhøjning. Og selv på opskyllet tang har man fundet dens rede. På visse steder benytter vandrefalken forladte reder fra krager eller rovfuglearter. Hvor der er rigeligt føde, har man konstateret, at vandrefalke har ynglet mindre end 1000 meter fra hinanden.

Vandrefalken yngler på bestemte tidspunkter afhængig af det geografiske område, hvor den lever. I Sydeuropa er det almindeligt, at vandrefalken lægger sine æg sidst i februar og i marts måned. I Grønland lægges æggene fra midt i juni til midt i juli. Når denne vandrefalkerace *anatum* og *tundrius* yngler så sent, skyldes det, at der her er tale om en udpræget trækfugl.

Kuldet består af 3-4 æg, som er temmelig runde i formen og har en stærk rødbrun farve. Æggene kan iøvrigt variere en del i udseende. Det er hannen, som primært bringer bytte i yngletiden. Hunnen tager sig hovedsagelig af rugning og pleje af unger, men bliver også relmæssigt afløst af hannen.

Hos de fleste rovfugle er det hannen, der går på jagt, også her hos vandrefalkene. Det skyldes, at byttedyrene i reglen findes i langt større mængder hos de mindre arter. Hannen vil, som den hurtigste, have lettere ved at få jagtsucces med de mindre byttedyr.

Rugningens længde er 32-33 døgn, og det er den nøjagtige *inkubation* for udviklingen af ungen fra æglægning til språning. Ungerne er 4-5 uger i reden, før de kan flyve.

Umiddelbart før ungerne hos vandrefalken kan flyve, får de demonstreret, hvordan byttet fanges i luften. Det sker ved, at forældrene flyver tæt forbi klippehylden ved reden og simulerer byttefangst direkte foran ungerne. Højt oppe i luften smider falken byttet fra sig, og i et lodret styrt dyk gribes det, lige før det falder til jorden. Hannen og hunnen kan undertiden jage hinanden på skrømt. Under denne jagtleg griber de ofte fat i hinandens kløer.

Den slags jagtspil og flyvepræstationer sker nærmest demonstrativt på et velvalgt tidspunkt, hvor ungerne skal til at klare sig selv. Der sker på denne måde en vigtig prægning og indøvelse, som kan inspirere ungerne og lokke dem til jagt og til at flyve fra reden.

Myten om de forsvundne falke

Siden miljøbevægelserne startede deres felttog mod forureningen for en snes år siden, er der blevet skabt en interesse for naturen, som aldrig er set før. Idealismen og den berettigede agtpågivenhed for at værne om faunaen er imidlertid blevet udnyttet af målbevidste kræfter, som har gjort bevarelsen af naturen til en politisk og ideologisk slagmark. Man har forstået at appellere til storbyens befolkning og ikke mindst til den unge generation.

Miljøkampagnen startede i U.S.A., hvor den såkaldte *Washington-konvention om regulering af den internationale handel med truede arter* blev skabt og eksporteret til store dele af verden, deriblandt til Danmark.

Washington-konventionen blev imidlertid et genialt narreværk, hvor tredsernes studenteroprør fik gjort universiteterne og de vestlige landes miljøministerier til deres vigtigste og mest magtfulde organer i kampen mod det frie samfund. Den anvendte strategi ville vinde bred tilslutning i offentligheden og skulle foregive at redde dyrearter fra udryddelse. Vandrefalken var en af de første arter, de valgte som symbol for miljøbevægelserne.

Det var relativt let at fastslå, at vandrefalken var gået tilbage i antal i visse isolerede industriregioner i Nordamerika og Europa. Universitetsundersøgelser, som fastslog tilbagegangen, har dog udelukkende fokuseret på bestemte og særlig udvalgte biotoper, hvor man på forhånd kendte tilbagegangen, hvorimod andre områder, som omfattede 90% af populationen, ikke blev undersøgt. Her var vandrefalken ikke gået tilbage, og det tjente altså ikke miljøbevægelsernes sag at give relevante oplysninger.

Som bevis for, at vandrefalken skulle være truet og særligt udsat for pesticider, lancerede man begrebet om de tyndskallede æg. Videnskabelige analyser godtgjorde, at ældre fund af vandrefalkeæg fra samlinger havde tykkere skal end de æg, der var fundet i undersøgelsesområderne. Man har dog undladt at oplyse, at i de gamle ægsamlinger, som i årevis er opbevaret i museerne, er de tyndskallede æg efterhånden frasorteret, fordi de er gået i stykker, og tidligere har man under prepareringen ikke opbevaret de mindre holdbare æg. Der er som sagt også tidligere fundet tyndskallede æg, og iøvrigt forekommer der altid æg i naturen, som har en tyndere skal. Det er et individuelt fænomen og har noget at gøre med, hvilke byttedyr rovfuglen lever af.

Teorien om pesticidernes indvirken forekommer helt absurd, når den kendsgerning tages i betragtning, at vandrefalken i løbet af de sidste 10 år er mere end fordoblet i antal i England til over 1000 par - en så stor bestand har der aldrig været før. Denne kraftige populationsvækst er vel at mærke sket i et stærkt industrialiseret land som England, hvor forureningen af miljøet er blevet betegnet som særligt alvorligt.

I Sverige, som er et foregangsland med hensyn til forbud mod brugen af D.D.T., er situationen for vandrefalken fortsat kritisk, og der findes kun ganske få ynglepar. Det forklares med, at de svenske vandrefalke er trækfugle, der i modsætning til de britiske trækker bort om vinteren til Sydeuropa, hvor de skulle blive påvirket, efter sigende af miljøgifte. Denne antagelse er imidlertid ikke holdbar, eftersom vandrefalke, der er fastboende i Sydeuropa, ikke er i tilbagegang, men tværtimod forøges i antal.

Vandrefalkeproblemet i Sverige kan forklares med, at andre rovfuglearter som duehøg og kongeørn er forøget stærkt i antal, siden de blev fredet for mere end 10 år siden. Nævnte rovfugle dominerer nu terrænet, men også den store hornugle, som opdrættes og udsættes, kan blive en bestandshæmmende faktor for vandrefalken i Sverige.

Man kan stille det spørgsmål, hvorfor videnskaben står model til en så omfattende misinformation om vandrefalkens udryddelse, som man har set. Der er selvfølgelig flere årsager. De ideologiske og miljøpolitiske har jeg allerede nævnt, men dertil kommer rent merkantile interesser, hvor såkaldte miljøforkæmpere har markedsført begrebet om de såkaldte truede dyrearter for at få oprettet stillinger i den offentlige forvaltning.

I U.S.A., Vesttyskland og Sverige har man fået statsavls-stationer; hvor især vandrefalke maskinudruges på samleband. De falkeunger, som kommer ud af den slags projekter, er menneskeprægede og klarer sig ikke godt i naturen. Derfor fandt man ud af at sætte de menneskeskabte vandrefalke ud i de vilde fugles reder. Det har dog den uheldige virkning, som biologerne på universiteterne burde vide, at konkurrencen om føden bliver større, og det sker på bekostning af de vilde og naturfødte unger. Den slags tvivlsomme eksperimenter er sket i universitetsregi i de nævnte lande og har kostet betydelige summer, som det offentlige har betalt. Det er allsammen sket med det foregivende at ville redde vandrefalken.

Washington-konventionen har indført unødvendige restriktioner, som har skabt hele den kommercielle interesse, man har set. Konventionens faste stab af miljøkommissærer har selv lanceret begrebet om vandrefalkens udryddelse og har sørget for, at landene indbyrdes har katalogiseret hele faunaen med påhæftede varebetegnelser. De vilde dyr er blevet sidestillet med produktionsenheder.

Konventionen er blevet forsvaret ved at henvise til ornitologiske æg-

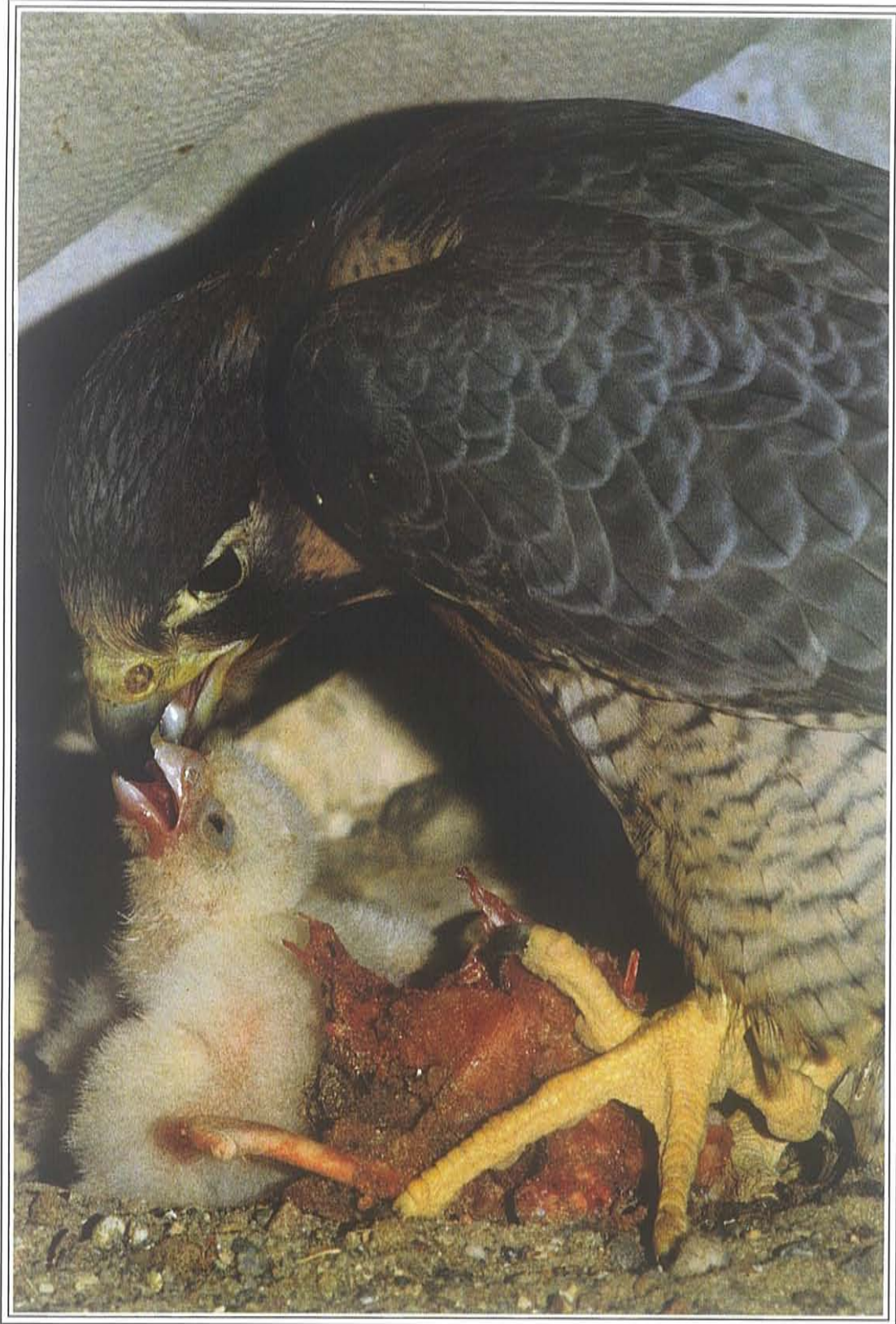

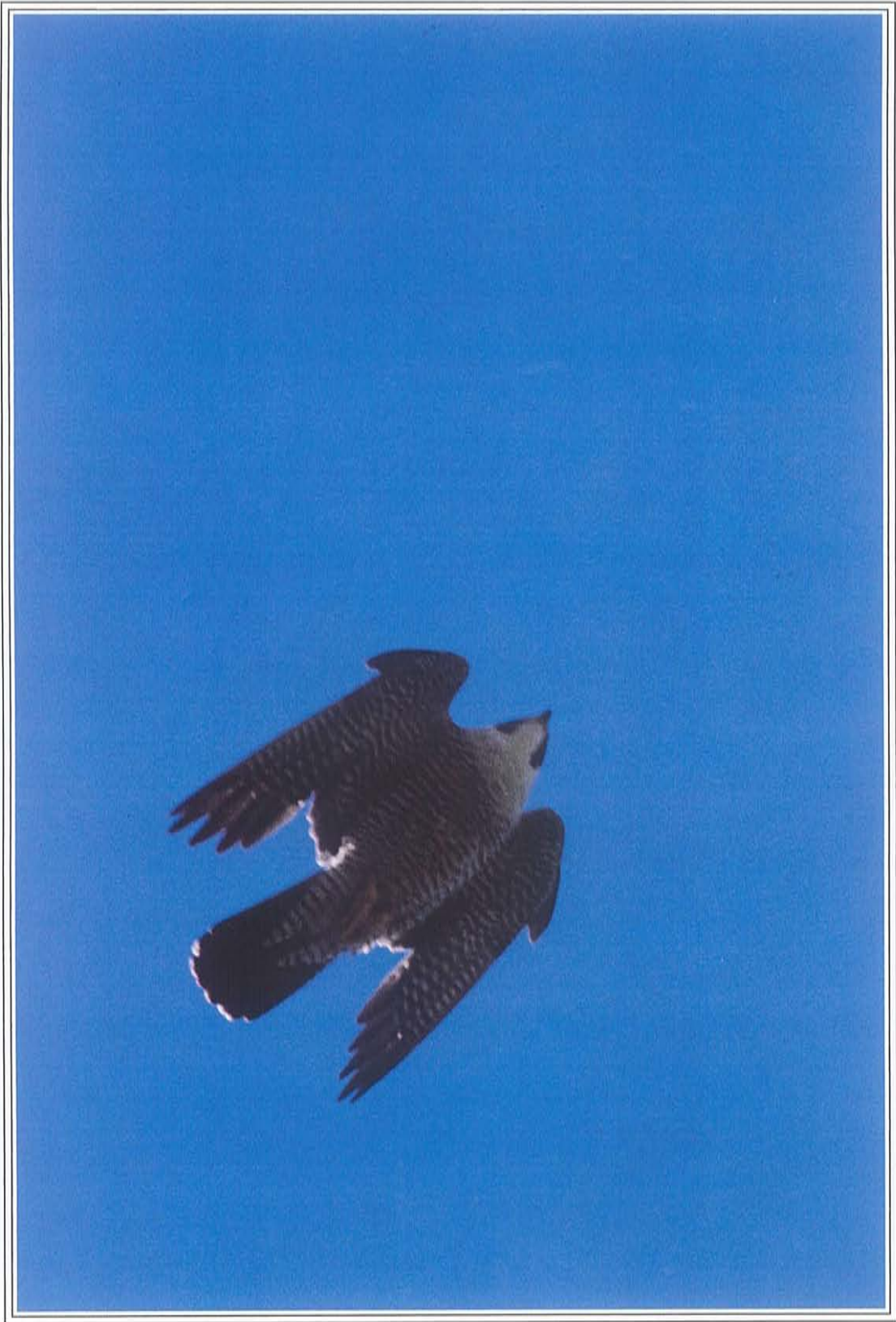
samlere og såkaldte falkerøvere. De nævnte sager er dog ubetydelige og helt isolerede episoder, som især med den megen presseomtale er skruet op i uhyrlige overdrivelser. Den slags skader naturen, fordi man afleder opmærksomheden fra de årsager, som virkelig truer de vilde dyr. Her kan jeg blot nævne forureningen af havene, hvor tusindvis af fugle mister livet. Frustrationen og afmagt overfor miljøproblemerne går så istedet ud over enkelte personers overgreb, som i sig selv ikke skader naturen, og ihvertfald langt mindre end den opsøgende interesse ved fuglens yngle- og træksteder, som mange bymennesker bruger deres fritid på. Hertil kommer, at store dele af befolkningen, såvel turister som erhvervsdrivende, faktisk bliver kriminaliseret på grund af nogle bestemmelser i Washington-konventionen, hvor souvenirs i form af smykker, knapper, fjer og meget andet er dele, der ofte er omfattet af konventionen. Foruden at forulempe uskyldige turister, der ofte hjemtager disse ting og faktisk må være i besiddelse af zoologisk ekspertise for at se hvad varen oprindeligt består af, så er konventionen og fredningsstyrelsen også direkte med til at tage brødet ud af munden på den i forvejen fattige befolkning i udviklingslandene, ved at fratage dem en vigtig indtægtskilde.

Konventionen giver basis for en umådeholden kontrol og fører til dik-taturtilstande, som vil skabe en berettiget vrede i befolkningen både her og i de lande, turisterne besøger. Der havde været mere perspektiv i at give oplysning om arterne, og der hvor dyrene i virkeligheden er i fare for at blive udryddet, kan man på lokalt plan håndhæve en beskyttelse ved at gøre det attraktivt for den lokale befolkning at deltage i redningsaktioner. Det kunne ske ved opformering og ved at stimulere levebetin-gelserne bl. a. ved naturpleje.

Om konventionens mere specifikke spørgsmål om bl. a. rovfuglene, og herunder jagtfalken, er der fra konventionens danske administration fle-re gange forsøgt at ændre jagtfalkens placering, og det er oplagt misbrug, som ikke har noget at gøre med at redde en livstruet art. Det er derimod et forsøg på at ramme falkonerinteressen og genere andre lande, hvor rovfuglene er værdsat og repræsenterer en kulturarv.

Med hensyn til jagtfalkens situation og beskyttelse bør det først og fremmest være et canadisk og sovjetisk anliggende. Disse to lande har tilsammen mere end 90% af verdensbestanden. På denne baggrund fore-kommer det mærkværdigt, at Danmark og Norge, som ikke er repræsen-teret af nogen kvalificeret sagkundskab, og hvor jagtfalken kun udgør en ubetydelig enklave for verdensbestanden, vil blande sig i disposi-tioner, som retteligt tilkommer andre nationer. Når Canada går ind for at eksportere jagtfalke til andre nationer, gør man det af hensyn til den oprindelige befolkning af eskimoer og indianere, som har helt legitime

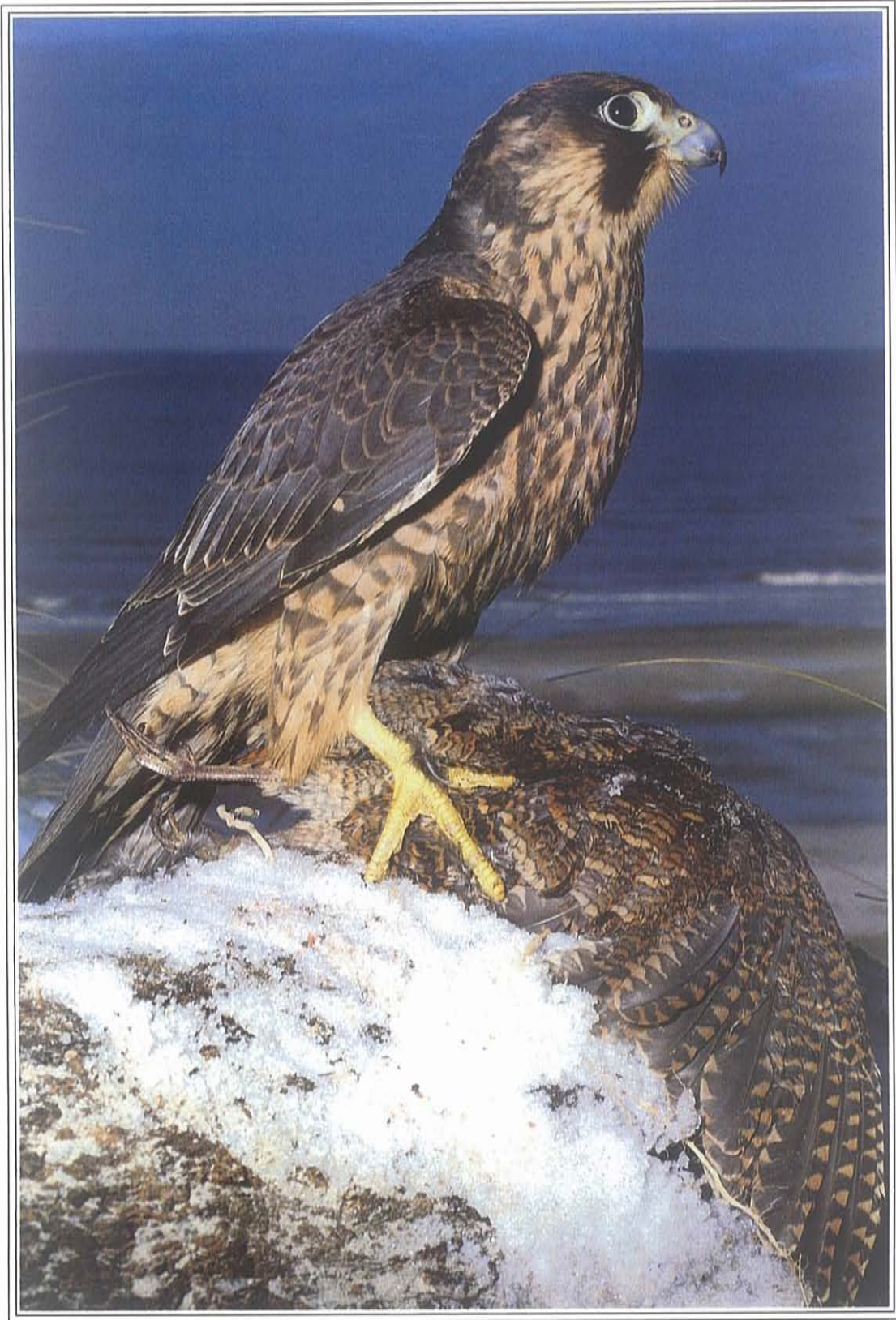

rettigheder i forvaltningen af vildtbestanden. Indfangning af et begrænset antal falke, som sker under vildtforvaltningens kontrol, giver disse naturfolk et økonomisk udbytte som højner selvrespekten om deres kulturarv, fremfor at de skal modtage understøttelse fra staten for at overleve.

Administrationen i Danmark har flere gange forsøgt at skærpe bestemmelserne for jagtfalken ved at placere denne art på liste 1 over stærkt truede fugle, og hermed skulle al handel ulovliggøres. Jagtfalken er imidlertid ikke omfattet af nogen i forvejen voldsom international handel, som det er nævnt. De høje priser og efterspørgslen, man ofte hører om, er fuldstændig udokumenteret. Selv om der en sjælden gang sælges en jagtfalk for en meget høj pris, skyldes det, at falken først har fået en professionel træning af en falkoner. Det er altså især træningen og den kyn-dige behandling, man betaler for og ikke råproduktet - selve falken.

Selv med Grønland har Danmark og Norge kun en ubetydelig enklave af jagtfalke, set i forhold til verdensbestanden, men alligevel har man fremført en sag om jagtfalke i international regi. I Skandinavien og Grønland er jagtfalken lige så lidt truet som i den øvrige del af verden. Bestandene af de fleste rovfugle, særligt de store arter og hermed jagtfalken, er i fremgang, ofte på bekostning af andre arter. Også i global sammenhæng er jagtfalken som følge af sin arktiske udbredelse og utilnærmelighed, en af de mest stabile og stærkeste bestande af rovfugle. Dette synspunkt deler sagkundskaben i Canada og Sovjet, som åbenbart ikke har betænklighed ved at eksportere et stigende antal falke.

Jagtfalken

Udseende - størrelse

Jagtfalkens udseende varierer meget. Der findes næsten sorte og helt renhvide eksemplarer, men desuden variationer med mørke og lyse mønstre. Det gælder især i overgangszonerne, som adskiller de forskellige geografiske racer. De deciderede arktiske jagtfalke er næsten altid hvide, og de afløses mod syd af grå og mørke falke.

Jagtfalken er den største af alle falkearter. Fra næb til halespids måler den 50-65 cm. Vægten varierer fra 1000-2300 gr. Hunnen er altid den største og kraftigste. Jagtfalkens størrelse varierer individuelt. Vingefanget kan blive 120 cm.

Udbredelse - træk

Jagtfalkens udbredelse strækker sig rundt om hele jordens nordlige kontinenter og landområder helt ind i de decideret arktiske zoner. I Nordamerika og Sibiriens tundra til skovgrænsen og de alpine områder. I Skandinavien fjeldegne og i Grønland og Island findes den overalt, hvor der er fødemuligheder. Jagtfalke, der er hjemmehørende i de arktiske zoner, er trækfugle. Derimod er jagtfalke, der bebor mere sydlige regioner, mest standfugle. Unge jagtfalke strejfer generelt omkring og kan trække temmelig langt bort. De er truffet så langt mod syd som den arabiske halvø og Nordafrika.

Levevis - jagtteknik

Jagtfalken lever ved kysten som i indlandet. Ved havet jager den søfugle, ænder og måger, og ofte har jagtfalken sin rede tæt ved de store havfuglekolonier, hvor der er rigeligt med føde.

I indlandet jages byttedyr som ryper og fjeldharer, forskellige ænder og lemminger og småfugle. Yngleparret er som regel stationært, men kan også pludselig forsvinde fra et område i flere år. Det kan skyldes, at fødekilden er forsvundet, ofte på grund af de arktiske svingninger i bestanden. Der kan gå flere år imellem, at en redbiotop er besat. Det skyldes, at jagtfalken ofte har meget store afstande til naboparrene. Reden bliver valgt på steder, hvor der er tilstrækkeligt mange byttedyr at jage. Den

fleksible tilknytning til biotopen skyldes, at jagtfalken selv udrydder eller formindsker sin fødekilde, således ryper og fjeldharer, og grundlaget er således ikke tilstede for, at den kan opretholde livet. Jagtfalkens fleksibilitet til yngle- og jagtområdet er særlig udpræget, hvor fødeudvalget er mindre varierende, og hvor jagtfalken har specialiseret sig i at jage bestemte byttedyr.

Jagtfalken har et kuld på 3-4 unger, og de kræver minimum 10 ryper pr. dag for unger og forældre tilsammen. I hele yngletiden vil jagtfalken nedlægge over 1000 ryper på et bestemt område. Man kan let forestille sig, at en sådan reduktion af rypebestanden, som sker flere år i træk, kan formindske populationen. Jagtfalken er derfor tvunget til at skifte til en ny biotop, hvor der findes optimale bestande af byttedyr. Imens opbygges vildtbestanden igen på den tidligere udnyttede biotop. Iøvrigt er også de mindre fuglearter i fjeldet, bl. a. snespurve, en betydningsfuld fødekilde. Ved kysten, hvor jagtfalken ernærer sig fra fugle fra de store fuglefjelde, kan man se, at ynglestedet benyttes i en længere årrække, da fødekilden her er mere stabil. Jagtfalken dræber med sit kraftige næb ved at bide nakken over på byttet.

Jagtfalken bygger ikke nogen rede. Når den har valgt en klippeafsats eller et hulrum i fjeldet til redested, skraber den blot en lille fordybning, inden æggene bliver lagt på det sand- eller muldlag, som findes. Jagtfalken benytter gerne forladte ravnereder i fjeldet. Men også rovfuglereder i træer kan benyttes. Jagtfalken er ret upåvirket af klimaet. Yngletiden starter næsten samtidig, ligegyldigt om det er i de sydlige eller nordlige regioner, hvor der kan være flere tusind km imellem. Kun de jagtfalke, der lever i de mest ekstreme arktiske regioner, yngler lidt senere. Sædvanligvis lægges æggene i april. Kullet består af 3-4 æg. De er på størrelse med hønseæg og ofte lysere end andre falkeæg - der normalt er helt lysebrune. Fra yngletidens begyndelse i parringsperioden overtager hannen jagten alene og forsørger hunnen. Der går 3 døgn imellem hvert æg, der bliver lagt, og det betyder, at ungerne ikke kommer ud af æggene samtidigt. Da falken først starter den egentlige rugning, efter at andet eller tredje æg er lagt, bliver klækningstidspunktet omtrent udlignet. *(De yngste overlever sjældent i konkurrence med de først klækkede)*. Ruge-tiden *(inkubationen)* er 36-38 døgn. Ungerne er 5-6 uger i reden, før de kan flyve. De unge falke kendes altid på den blå vokshud over næbbet. Også benene har den samme blå farve, og der går som regel flere år, før ungerne har de gamle fugles gule næb og benfarve.

(Øverst)

2 situationer over parring.

(Midt)

Hannen til venstre ruger - til højre hunnen med nyfødt unge.

(Nederst)

Til venstre: Parret med 8 dage gammel unge.

Til højre: Jagtfalkehun med næsten flyvefærdig unge.

Falkejagt

For den, der ikke kender begrebet falkejagt, vil det første indtryk ofte være, at det er en jagt på falke. Virkeligheden er en ganske anden, idet der er tale om et fint samarbejde imellem menneske og falk, som er kommet i stand efter en indgående træning, hvor mennesket værdsætter rovfuglen og har lært dens adfærd at kende.

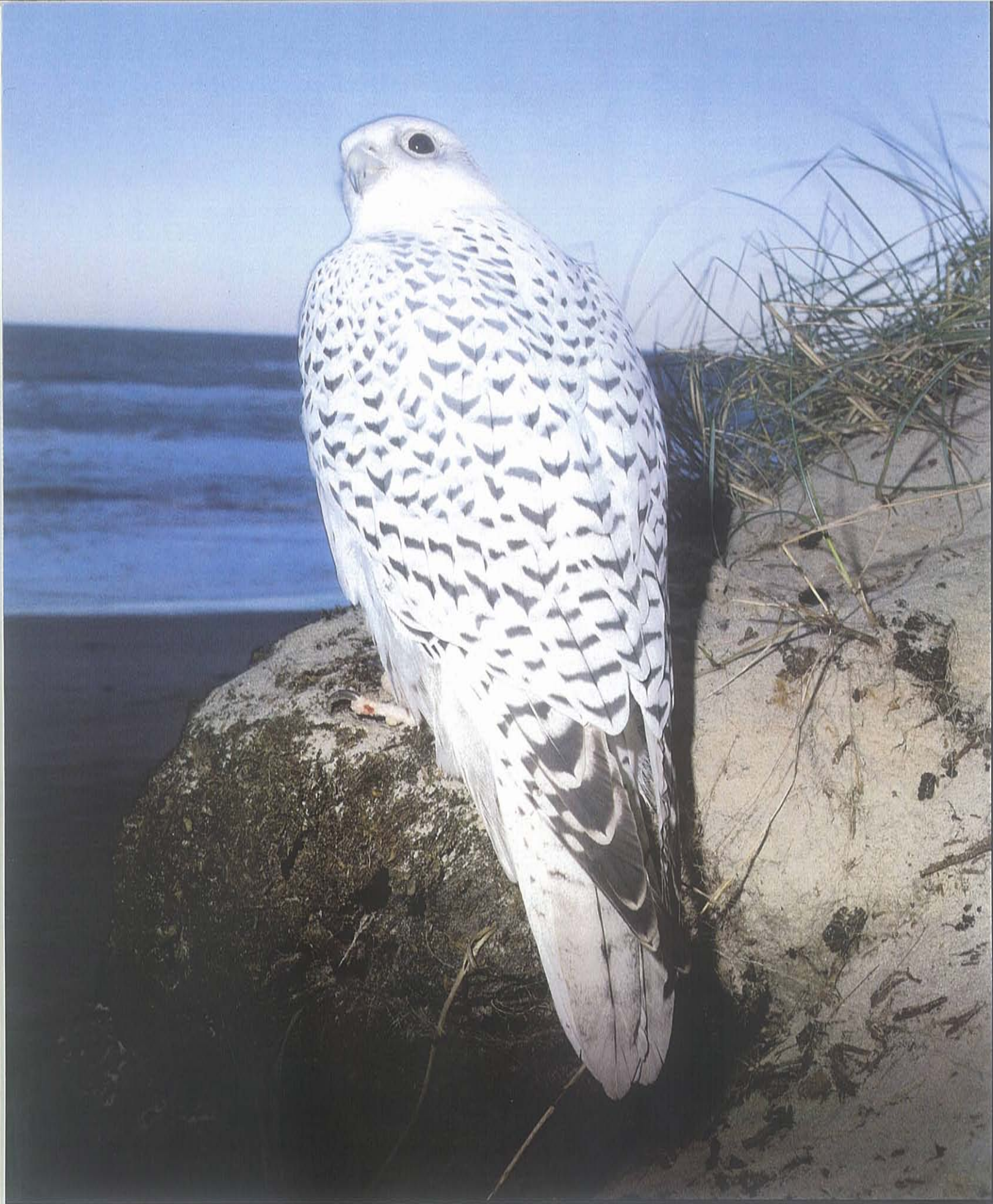
Det har altid været en vanskelig kunst og et stort tålmodighedsarbejde at få indsigt i rovfuglens væsen. Den underkaster sig aldrig mennesket og bliver aldrig føjelig og ydmyg som en jagthund. Rovfuglen er stolt og egen-sindig, også i dens psyke råder naturens frie vingefang.

Den megen tid det tager igennem kærlighed og forståelse at opbygge et tillidsforhold til rovfuglen bliver rigeligt belønnet senere. Det at se fal-ken som en prik på himlen i tusind meters højde og ved et signal fra fal-koneren vende tilbage i et fantastisk styrtdyk, vil altid stå som en æven-tyrlig oplevelse. En større kontakt med naturen kan næppe forestilles. Det er denne forbindelse til rovfuglen, som ved sin egen frie drift vender til-bage til mennesket, som gennem tiden har virket så dragende og fået så mange beundrere. Ikke mindst i vore dage, hvor mange mennesker søger naturen, er det meget inciterende at kunne forene sig med en falk - i den fælles hensigt at gå på jagt sammen.

Falkejagten menes opstået på de centralasiatiske stepper, hvor noma-derne har set en fordel i at benytte falke. Netop på de udstrakte sletter er det vanskeligt at komme på tæt hold af vildtet, og den hurtighed, som de bedste heste og hunde mangler, kunne jægeren opnå ved et samar-bejde og ved at træne falke til jagt. Rovfuglen vil være i stand til at fange selv den hurtigste fugl.

Falkejagter har været kendt i flere tusinde år og har sikkert bredt sig fra Asien mod øst til Kina og Japan og mod vest til Indien og den arabiske verden. Araberen benyttede dog kun falke, andre steder anvendte man også ørne og høge foruden falke.

Sammen med hesten og hunden hørte rovfuglen til de første dyr, men-nesket overhovedet holdt, og det er derfor ikke mærkeligt, at falkejagten er rigeligt repræsenteret i den ældre og nyere malerkunst, ligesom der gennem tiden er udkommet megen litteratur om emnet. Rovfuglene er repræsenteret ved udsmykninger af bygningsværker verden over. Her vil det føre for vidt at give en oversigt. Blot skal nævnes nogle eksempler på falkejagten betydning i historien.

En af de største personer hvad angår falkejagten var den *tysk-romerske kejser Hohenstauffer Frederik d. II, som regerede fra 1205-1256, berømt for sit klassiske værk »Kunsten at jage med fugle«*. Kejseren var en mand af enestående støbning, tapper, højsindet, energisk og kundskabsrig, herskende over 6 kongeriger, og forstod foruden de gamle sprog samtlige undersætters. Specielt i *Apulien (Syditalien)* drev han sine falkejagter. Han var desuden en stor naturforsker, således har han, som en af de første, studeret fugletrækket, men navnlig falkejagten blev hans speciale. Han indkaldte bl. a. arabiske falkonerer for at fuldkommengøre denne jagtform. *I det 13. århundrede skildrer Marco Polo falkejagten, som intetsteds synes at være holdt så højt i ære som hos de mongolske fyrster.*

I vort Rigsarkiv findes en skrivelse af 23. august 1374, hvori pave Gregor XI i Avignon takker Valdemar Atterdag for tilsendelse af nogle heste og en Gerfalk.

På en af korstolene i Lunds Domkirke er gengivet en elegant klædt kvinde med en falk på hånden fra ca. 1360. Et tilsvarende billede af en kvinde til hest fra ca. 1390 er malet på et alterskab i Ystad.

Hos de gamle wallisiske konger, dvs. omkring det 10. århundrede, var falkonermesteren den 4. højeste i rangen, og når han efter heldig jagt trådte ind i hallen, rejste selv kongen eller høvdingen sig til hilsen, ja de var ved lov og sædvane sommetider nødsaget til at holde falkonermesterens stiggøjle, når han steg af hesten. (Ifølge Tillisch).

Saxo beskriver i sin Danmarkshistorie fra begyndelsen af det 12. årh. falkejagten, som ivrigt blev drevet af Valdemar den Store. - Håkon den Gamle af Norge (1204-1263) var den første af de nordiske konger, som forærede falke bort til fremmede regenter.

Gennem århundreder har falkejagten været drevet med større eller mindre iver alt efter tidens mode. - Også i Danmark er falkejagten repræsenteret i nyere tid bl. a. ved *Falkonergården*, som har givet navn til *Falkoner Allé i København*.

I de senere årtier har der vist sig en fornyet opblomstring i det meste af den vestlige verden. I U.S.A. og Europa er der kommet mange falkonerklubber, hvor ikke mindst byboere og naturelskere har set det interessante i at beskæftige sig med den ældgamle kunst at opnå en kontakt og samarbejde med de ellers så vilde og utilnærmelige rovfugle.

Også i den arabiske verden er falkejagten højt respekteret i dag, og man værner om den kulturarv, som bl. a. har sit udspring i beduinernes kamp for overlevelse i ørknen.

Falkejagten har fået en renæssance helt op i vor tid, og man må håbe, denne fascinerende kontakt til livet og naturen må bestå, trods de store vanskeligheder et moderne samfund byder denne form for naturglæde.

De første rovugle

ØRNERESERVATETS oprindelige bestand af kongeørne og havørne har sin baggrund fra Norge, Finland og Jugoslavien fra perioden 1958-1969. På dette tidspunkt var ørnene fredløse og kunne udryddes i Norge. I samarbejde med museumsfolk og vildtkonsulenter kunne vi have fået i snesevis af ørne, og det var et spørgsmål om plads og føde, der satte en naturlig begrænsning. Desværre var det kun relativt få ørne, hvis liv vi kunne redde på denne måde. Senere da ørnene blev fredet i 1973 var vores ørne begyndt at yngle, og det har de fortsat med regelmæssigt til idag. I 1984 og '85 har kongeørnene og havørnene således haft optimale kuld på to unger hvert år.

Som noget særligt bemærkelsesværdigt har vi fastslået, at kongeørnene i mere end 10 år har været meget præcise med at lægge æg. Det er sket hvert år den sidste dag i marts og den 1. april mellem kl. 18 og 19 og nøjagtig 96 timer senere bliver æg nr. 2 lagt, hvorefter kullet er fuldtallig.

Tidligere blev de øvrige rovuglearter, som vi beskæftiger os med, ligesom ørnene forfulgt og udryddet de fleste steder. Duehøgen hørte til de mest forfulgte rovugle og var på et tidspunkt næsten forsvundet fra Nordsjælland. Fra andre dele af landet lykkedes det os at få duehøge, som ellers ville blive dræbt ved vildtopdrætspladser og henved 20 eksemplarer blev udsat i de nordsjællandske skove. Denne tiltrængte fornyelse i bestanden kom i sidste øjeblik og har betydet, at duehøgen overlevede i denne landsdel. På nær nogle enkelte eksemplarer, som vi selv har beholdt, blev alle sat fri på egnede lokaliteter, hvor duehøgen tidligere havde boet. Den ældste duehøg vi har på reservatet er 19 år gammel og har været yngleproduktiv indtil 1985.

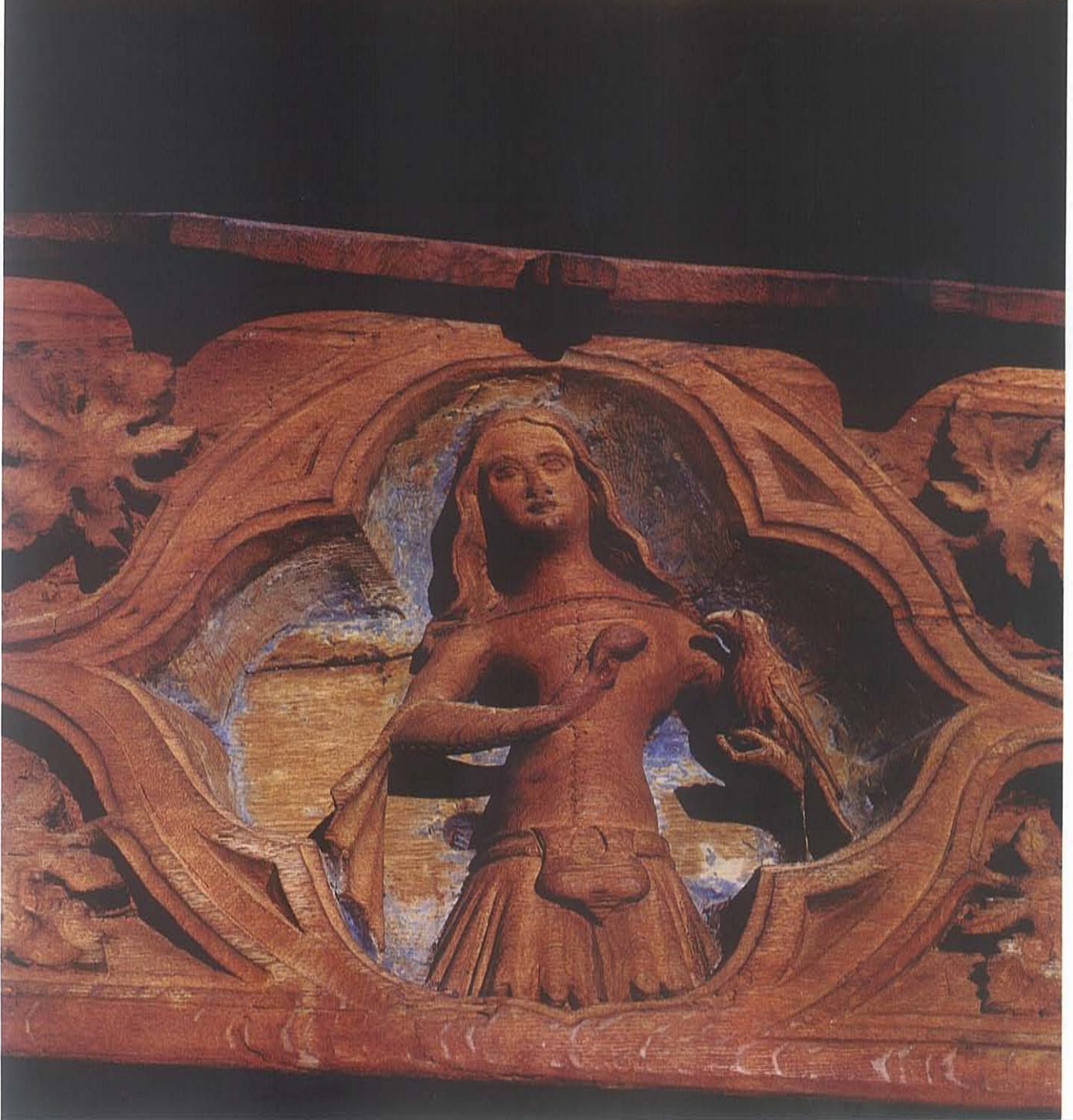
De første vandrefalke vi fik, kom fra Grønland i 1964-65. Arten var ikke fredet og blev ligesom jagtfalken forfulgt på Grønland. Loven gav ikke engang disse fornemme og historiske repræsentanter for falkene nogen beskyttelse. Vi havde gerne ønsket jagtfalke fra Grønland, men denne art kunne ikke udføres.

Vores grønlandske vandrefalke fløj bort under flyvning og blev afløst af Nordafrikanske falke fanget på træk. Vandrefalkene har iøvrigt hørt til de mest produktive ynglefugle vi har haft på reservatet.

Vores bestand af jagtfalke kom allerede fra begyndelsen af tredserne til at bestå af asiatiske falke fanget på træk og redekuld fra Island og Norge. Jagtfalken har ynglet regelmæssigt på reservatet og har bl.a. opnået kuld senest i 1984 med 1 unge og et nyt optimalt kuld på 4 unger i 1985.

På forfatterens opfordring blev vandrefalken fredet på Grønland efter jeg personligt havde rejst sagen i 1966.

Frank Wenzel

Havørn ved at flå en hare.

Publikationer

Produceret af Frank Wenzel

MUSVÅGEREDEN I SKOVEN
Gyldendal 2. oplag 1967

MUSVÅGEN
Munksgård 1958

EVENTYRFUGLEN (HVEPSEVÅGEN)
Munksgård 1961

HVAD HØJEN FORTALTE
Gyldendal 1965

NORDISKE ROVFUGLE
(Biologisk orientering)
Gyldendal 1970

IN SUPPORT OF THE FAUNA
1975

ROVFUGLE I EUROPA
1978

JAGTFALKEN PÅ REGERINGSPLAN

ØRNERESERVAT
ROVFUGLEPORTRÆTTER
1985

Film

Produceret af Frank Wenzel

HVEPSEVÅGEN
10 min., farve, 1961, producent
Frank Wenzel Film
tilrettelægning: Jørgen Roos, Minerva
Film

MUSVÅGEN
10 min., farve, producent
Frank Wenzel
kamera og klipning: Frank Wenzel

GØGEN
10 min., farve 1965

HVAD HØJEN FORTALTE
19 min., farve, producent Frank Wenzel
for Statens Filmcentral

MOSKUSOKSEN
10 min., farve 1967

GRÆVLINGEN
4 min., farve 1970

VED BRÆENS RAND
10 min., farve, 1969, producent og
manuskript Frank Wenzel

DE VILDE SVANER
10 min., farve

FALKONEREN OG DEN VILDE FALK
15 min., farve, 1968. Med støtte fra
Kortfilmrådet

HAVØRNEN
9 min., farve, 1971

UNDER TRÆKRONERNES SKJUL
farve, 1971

KRAGEUNGERNE
farve, 1969

ISBN 87-981925-0-7

Segl fra Kong Knud II (Hellig Knud) 21. maj 1086 (seer talkejagtens begyndelse).
Danmarkshistorien